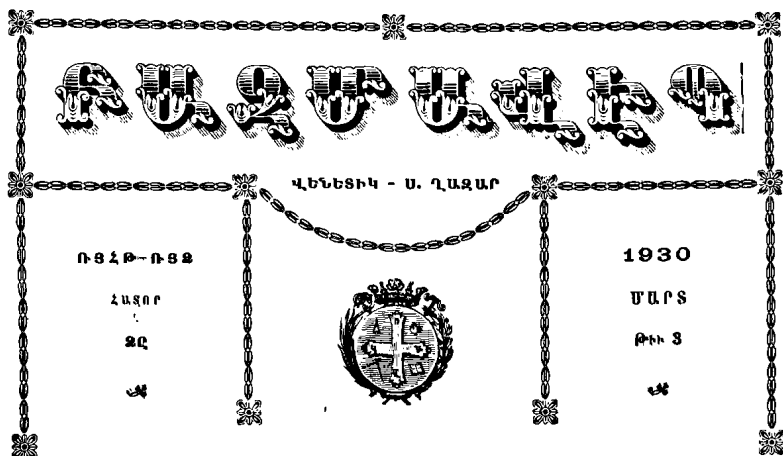

ՔԻՄԻԱ

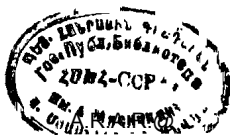
ՊԱՐԵՐԸ զամալէժ կը թաւալին, ու մարդիկ կ'անցնին պատմութենէ պատմութիւն:

Կ'ապրինք թերեւս ամենէն բարձր մտաւոր շրջանին, երբ անցրպետները կը գրաւուին, ովկեանները կը համառօտուին, եւ Ռատիոյի մը բանալին փոքրիկ շրջանով ակնթարթի մը մէջ կ'անցնեն մեր միտքը ազգէ ազգ, աշխարհէ աշխարհ. Դա հրաշք է: Կը հունչին մեքենաները. օդը կը փոթորկի ստաւառակին աղմուկով: Աղմուկ երկնքի մէջ, աղմուկ ծովու եւ ցամաքի վրայ: Աղմուկ եւ մեր հոգիներուն մէջ: Մեքենայի հոգիէն փրցուած կտորներ, մենք ջրայնոտներ, անզգայ էակներ մատնուած ժամանակի խուճապին որպէս խելակներ կ'երթանք ու կ'երթանք մինչեւ որ ուժանձափ իշխանք աշխան տերեւի նման մի անարգ փոսի մէջ:

Ահաւոր է, հնչիլ է այս կեանքը: Ու թէպէտ տէր գրեթէ բնութեան բոլոր գաղտնիքներուն,

նիքներուն, բայց ոչ մէկ յանկուցիչ հանգրուան, ոչ մէկ հոգեկան գոհունակութիւն: Դարերը զամալէժ կը թաւալին, եւ իրենց հետ ներկան կ'անցնի խենթաբար հողովելով: Մեր հոգին կը տենչայ վայրկեան մը սեփական, զգալ իր գոյութիւնը, տեսնել դարերու մէջ կտրած անցրպետը. եւ ահա այն որ չունի միախառնական այս անցեալը, այն որ լոկ այժմ կայ եւ կ'անցնի վայրկեանապէս, պիտի անցնի եւ յաւիտեան:

Ո՛րքան քաղցր կ'երազենք անցեալը, իր բոլոր պարզութեամբ իր խաղաղ ու պայծառ ընծացքով: Ոչ մէկ մտաւոր հրաշք մեր սիրտը կը գրաւէ, թէպէտ կը զմայլեցնէ զմեզ. ուրիշ է մեր պաշտօնի տաճարը, ուրիշ է մեր հոգւոյն բաւականութիւն տուող գաղափարը, Հայրենիք, ազգ, պատմութիւն, հայրենի տուն, հայրենի յիշատակներ. ոչ բառեր այլ անմահութիւններ, տեսակ մը կիսաստուածութիւններ որոնց մէկ մասը հող է, քուր է, երկինք է, մէկ մասը մեր էութիւնն է, մեր

ԴԱՆԻ Գ.ԱՐԴԱՆ ԲԱՍԻԿԱՆԵԱՆ

շունչն է։ Ո՛վ հրաշալի եւ յաւիտեանական խառնումն որ խառնուող մ'է հոգւոյ մարմնոյ մէջ։ Եւ ով որ սյդ սրբացած բնութեան դաւէ, նա իր գոյութեան դաւաճման է, անձնասպան է, դատաւիք մը կեանքէն

Երբ դու երէկ հազար իննգ հարիւր անգամն ալ մեր դիմաց պարզուեցաւ Աւարայրի «դաշտն ու կանանց ծոցիկը» իր հոգիացած ու վերացած տեսիլքով, մենք սիրով մոռցանք ներկան ու ճնշող մեքենան։ Մեր հոգւոյն խռովքները ցածցան, ու զգացինք թէ կանք, եւ սկսանք ապրիլ, մենք մանաւանդ որ շատ պէտք ունինք ապրելու, յաւիտեանապէս ապրելու, ազգովին ապրելու։ Ու մանկական խանդաղատանք մը վերստին քրդեցաւ մեր բոլոր էութեան մէջ։ Սարսուռն էր սյդ հայրենիքի կեդրաւնար հոգւոյն որ Աւարայրի սիւքը կը բերէր մեր ազատութեան տենչով այրած հողգիներուն, զգացինք մենք բոլոր հայերս, խոկացինք, յիշեցինք ու յուզուեցանք եւ անգամ մին ալ ծաղկեցաւ մեր սրտերուն մէջ հայրենիքի ոստաքանց ծառը հաւատքի կենսատու զօրութեամբ։

Վայ այն ազգին որ չունի պատմութիւն եւ անցեալին հաւատքը։ Որով արդար է քու հպարտութիւնդ։ Հայ ժողովուրդ երբ նախնայնամ տեսութեամբ կենսելիք փշոտ ֆանապարհին վրայ պարզեցիր Աւարայրներ, կանգնեցիր Վարդաններ։ Դու գիտէիր թէ նահատակ պիտի ըլլաս քու հերոս հոգիդ, քու վսեմ իտէպիդ համար, եւ բարբարոս փոթորիկներ պիտի գային թաթարական անազնութեամբ բոկելու կենաց ծառիդ գեղեցկագոյն պտուղները։ Մնոնք անցան եւ կ'անցնին դեռ, փոշիացած՝ ժամանակի հարթածներէն ու դուռն կաս եւ կը մնաս, անթուական դարերու մէջ ձգած քու արմատներով։

Ոչ մեքենաները, ոչ աղմուկը լափիզող կեանքին, ոչ սուրն ու թնդանոթը կը կազմեն ազգերու գոյութեան հիմքեր։ Երկնահաս բուրգերը կառուցող Մոմփիսը աւերակ է։ Ովկիանոսին սահման դնող Բաբելոնը հողի հաւասար, եւ անոնց վրայ կը շրջի՝

Թէպէտ աքսորական ու չարչարուած, բայց կենդանի եւ իր տառապանքովն ալ հպարտ ազգ մը, անմահութեան հրազը — ազգութեան հոգին — իր ծոցին մէջ։ Անաւոր ծաղրանք բարբարոս մեծութեան, եւ յաղթանակ գիտակից գոյութեան։

Անա ինչ որ մեծ էր, ինչ որ սրբազան եւ անըմբռնելի էր 451ի ազգերէն Աւարայրի *տուփ*ի հոգւոյն մէջ։ Եւ դու իրաւունք ունիս, նահատակ ժողովուրդ, հպարտութն խոնարհելու զաւակներուդ գաղափարի սեղանին առջեւ։ Երբ բարբարոս Եւրոպան անտառաբնակ կալին կ'ուտէր, դու կը կուռէիր խղճիդ ազատութեան եւ հրաշալիեր տաճարներուդ գոյութեան համար։ Բուզանդիոնի անարիւն ներքնինները քու հողը եւ հոգիդ վաճառքի հանած էին, մինչ դուն կը կուռէիր մանուկ հերոսի մը վայել հոգիով յանուն քու ներկայիդ, յանուն յաւիտեանական ապագայիդ։

Մնիւթ են այն ազգերը որ ունին խոշոր պատմութիւններ, գունալիք եւ ուժեղ էջեր, որոնք լոկ սոսկում կ'ազդեն ինչպէս արեւելքէն պայծող եւ արեւմուտքի վրայ մարող որոտումը։ Բայց շատ քիչ են թերմու պիւնները, Մալաբարեանները, Աւարայրները ժամատարքները, որոնք կեանքը գեղեցկութիւն է ու մարմնացած զնայանք։ Թաքուն անմահութիւն մ'ունին իրենց մէջ որ գարնան պէս կը թարմանան ամէն տարի, ու կրնաքուած կրօնական խորհրդապաշտութեամբ յարգանք, սէր եւ երկիւղածութիւն կ'ազդեն մեր վրայ։ Զկայ այնտեղ յափշտակիչ ճիւղներ, բունակալի բազուկը, գոռոզ արքայի մ'աշխարհապալութիւնը։ Աստուածացած մարդերու արդար ընդվզումն է հայրենիքի եւ կրօնքի համար։ Ու Աւարայր այսպէս սեղանն է հայրենիքի, կրօնքի սեղանին շատ մօտ, մանաւանդ խառնուած ու սրբացած է ինչպէս մարդն Աստուծոյ հետ, կարմրած վկաներու սրինով, լուսալուծ փափկասուն տիկնիւններու արցունքով, ու կամոդիկոսներու օրհնութեամբ օծուած։ Ոչ մէկ գործ անմահութեան կնիքն ու պաշտամունք ունի երբ չէ սրբացած բարձր իտէպով մը, ու կրօնքի շնչով կենա

դանացած, որ զայն վերացնէ հոգիացնէ այս անցաւոր թանձրութենէն: Աւարայրը առեր է, մեր կրօնքն ու հայրենեաց նուիրական խորհուրդն է: Եւ երբ տեսիլքի նման իմ հոգիս կանգ կ'առնէ Սիփան լեւանց կատարին, դու գեղեցիկը հովիտ օրհնեալ Աւարայր, քու բոլոր պերճանքով կը պարգուիս իմ աչքերուն ինչպէս Դրասխան Աստուծոյ առջեւ: Վաթսուն հազար ասպետներուդ սպիտակ բանակը միշտ հոտ է երկնքիդ կապոյտ ձեղուն տաճարին տակ «Նորահրաշ» երգելու: Քու ամէն մէկ դիւցազներուդ նշխարը մեր տաճարներուն հիմնաքարն է, ուր շինուած է կանթոյկէն երկնասլաց, Աստուծոյ շնորհներուն պէս լուսաւոր, վայելուչ, աստղերու պէս ցանուած սարեր, ձորեր, եւ Հայաստանդ գեղեցիկ չէ առանց այդ տաճարներուն: Իմ հոգիս, այսօր բոլոր ձեզ խորհող հայ հո-

գիններ կը լեցուին կրօնական, հայրենասիրական յուզումով: Վկաներու արիւնով շաղկաւ երկիր, այնքան անող զմայլանքով կը լեցնէս մեր պանդուխտ հոգիները որ յիշատակներդ, լեռներդ չեն բաւեր մեր սրտերուն խռովուած ալիքներն ամփոփելու: Եթէ օտարներն ունին տաճարներ եւ ազատ հրապարակներ, ուր քարէ արձան կը կանգնեն, մենք ունինք ձեր անշէջ կրակը մեր մէջ, մեր անխախտ հաւատքը ձեր մէջ, ու սրտերու արձանը յաւիտեանական է, անխլիւ է, անժամանակ է:

Դարերը գահալիւծ կը թաւալին, տառապանքները կը բարդուին, կենսքը կը ճնշէ, կը քանդուին սրբալայներ, քայց ոչ մէկ ամարկու բռնաւոր կարող է մեր սրտերէն եւ անուռը ջնջել ով հայրենիքիս խորան, ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆ ԱՒԱՐԱՅՐ:

Հ. ՎԱՅԱՆ ԵՈՒԶԱՆԵՍԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԻ ԵՐԳԸ

«ԾՈՎՈՒՆ ՀԱՒՔ Մ՝ ԿԱՐ»*

Ծովուն հաւք մ՝ կէր՝ անունն էր Արօր.
Վրդիկն էր երկն՝ սրբոյիկը սեւաւոր.
Կապեմ բէլարեկն՝ էրթամ հետ ինոր.
Էն իմ դարդ գիտի, ես էլ գէօ՝ ինոր:
Արն, եսր, արն, խըռով մի՛ թաւ,
Աստուրիս մալ՝ զի քե՛ն չի՛ թաւ:

Ծըծւերս կոզով էր՝ քեզ էլ ճամբեցի.
Կամերս սիւտըլաւ՝ ճամբադ աչքեցի.
Ինկայ թաղէթաղ՝ ախլէ մ՝ ճարեցի.
Տըլի քարաղէ մ՝ թղթիկ առիցի:
Սինամայ փիտուր կալամ արիցի՝
Աչիս արտըսուց թանաք արիցի.
Շողաղ մատներովս նստայ գրիցի.

Իմ սըլտի դարդեր դուքար արիցի.
Ըտամբէջ քաղաք էլայ ճամբիցի.
Ասի՝ «Եսր, արն, խոռով մի՛ կէնա,
Աստուրիս մալ՝ զի՛ քե՛ն չի՛ մընա:

Ըտամբէջ շինիս ես վեր՝ Սեւ-Ծովերաց,
Ճամբենիս բռնիս ի վեր՝ կարիքներաց,
Կարիս իմ ճամբեր ետեւ սարերաց.
Կարիքիս մեռնիմ՝ իր ճամբենիցաց.
Բարով շոտ դառնաս վեր՝ քո տան-տեղաց,
Արն, եսր, արն, խըռով մի՛ մընա.
Աստուրիս մալ՝ մեզ էլ չի՛ մընա:

Բոտան եմ գրն՝ վեր՝ էնա դարին.
Աստուած աւերէ՛ր ըս տարան տարին.
Չեւա մէկ Շամամ՝ էօրէօխիկ եարին.
Ջըրիկ չհասաւ՝ Շամամ թոռուաւ,
Շամամ չը հասաւ՝ ետրիկս խոռուաւ:
Արն, եսր, արն, խըռով մի՛ կէնա:
Աստուրիս մալ՝ մարգն չի՛ մընա:

* Վանեցի նորէրսին այս երգը թէն ծանօթ՝ բայց ոչ մէկտեղ իր ամբողջական մեւովը տպուած է: Ահա լեւակատարը: Զ.

1. Վարդան՝ Կապի Երեւանի կալամ կարիցի: